

INTERVJU

PREKO SIBIRA DO EVROPE

Cena nafte i naftnih derivata, „nova“ rublja i Putin – tri su ključna faktora rasta ruske privrede. Stvaranje Evrazijske ekonomske zajednice kao prva faza stvaranja Evrazijske Unije? Da li je Sporazum o slobodnoj trgovini srpska „propusnica“ za ulazak u Rusiju ili u EU?

Za LIMESplus govori Vlatko Sekulović

AKTUELNOJ EKONOMSKOJ SITUACIJI

u Ruskoj Federaciji i faktorima njenog uspona, o ekonomskim integracijama na prostoru bivšeg Sovjetskog Saveza kao i o rusko-srpskim i srpsko-ruskim privrednim odnosima, perspektivama i potencijalima tih odnosa, ali i nasleđu koje ih više ili manje opterećuje, za **LIMESplus** govori **Vlatko Sekulović**, zamenik ministra za ekonomske odnose sa inostranstvom u Vladi Srbije.

SEKULOVIĆ: Jedan od faktora koji su doveli do ozbiljnog rasta ruske privrede nakon 1998. godine i kraha rublje, svakako je skok cena nafte i naftnih derivata. Drugi faktor je sama devalvacija rublje, a treći je izbor novog predsednika koji je vratio poverenje, ne samo građana već i međunarodne zajednice u ruske institucije – kako centralne, tako i one na lokalnom nivou.

Ali, za razliku od prošle godine kada je, prema podacima UN, Ruska Federacija ostvarila rast BDP-a (bruto društveni proizvod) od oko 6,8 odsto, a po njenim vlastitim podacima od 7,3 odsto, za ovu godinu su ipak najavljene niže stope rasta. Razlog za to je što njihove glavne industrije – energetika, poljoprivreda, metalurgija – bez ozbiljnijih strukturnih reformi, čini se, ne mogu da ostvare stopu rasta iznad pet posto i što, čak i daleko izraženiji rast u drugim sektorima poput hemije, na primer, i još nekim koji zajedno čine samo trećinu ukupne privrede, nije dovoljan da celu privredu u većoj meri povuče napred.

To jeste neka vrsta signala za oprez ruskim državnim planerima kad prognoziraju da li će biti ostvaren cilj koji su sebi postavili. Odnosno, cilj koji je Putin postavio – da do 2010. Rusija duplira BDP. Ipak, Rusija će nesumnjivo i bez tih strukturnih promena i dalje imati zanimljive stope rasta koje će se kretati oko ili nešto iznad šest odsto. Uz to, posebno značajne, bar kako sada stvari izgledaju, biće reforme u sektoru bankarstva i penzionog, odnosno, socijalnog osiguranja, kao i dalje institucionalne reforme i borba protiv raznih zloupotreba, korupcije, organizovanog kriminala i slično. Ukratko, sve ono što će sistem učiniti pouzdanijim i transparentnijim i tako ojačati poverenje stranih i domaćih investitora.

Time se dolazi do još jednog važnog pitanja, a to je: u kojoj meri država u Rusiji treba da se meša u razvoj privrede, odnosno, da bude prisutna u njoj. Rusija je uvek bila pomalo etatistička, a pitanje je i da li jedan toliki sistem na takvom stepenu razvoja može funkcionisati bez izvesne doze etatizma ili specifične vrste liderstva. U Jeljcinovoj eri se jasno pokazalo šta se dešava i kakvi su sve negativni efekti mogući kad je država slaba. Uostalom, Putin je upravo na jačanju državnih institucija umnogome i izgradio svoj imidž i dobio poverenje građana. Ali, tu je ipak važno definisati jasnu granicu kako intervencija ne bi postala kontraproduktivna i ugrozila zakone tržišta i slobodne konkurencije.

Ipak, čini se da je – ako postoji idealno vreme za sprovođenje temeljnih strukturnih reformi u Rusiji – to vreme upravo danas. Iz dva razloga. Jedan je taj što joj ide na ruku visoka cena energenata, a drugi što samo rukovodstvo na čelu sa Putinom uživa dovoljno legitimiteta da može da sprovede te reforme. Pitanje je da li će i kada neko drugi imati takvu priliku i takve pretpostavke.

U tom kontekstu posebno su značajne i inicijative Rusije za povezivanje i obnavljanje saradnje sa drugim bivšim sovjetskim republikama, odnosno, za izgradnju zajedničkog ekonomskog prostora sa Belorusijom, Ukrajinom, Kazahstanom i još nekim državama nastalim na tlu bivšeg SSSR-a koje zapravo i čine njen prirodan ekonomski prostor. Te zemlje su decenijama bile međusobno povezane, njihove privrede su ne samo komplementarne, nego u mnogim slučajevima i direktno zavisne jedna od druge i, kao što je kidanje tih veza prouzrokovalo ekonomski pad u svima njima, tako se očekuje i da će njihovo povezivanje na novim osnovama doneti suprotan efekat.

LIMESplus: To je ono što se upravo događa i što se u Evropi neretko „čita“ kao „obnavljanje imperije“ – ovoga puta preko ekonomije, a ne ideologije?

SEKULOVIĆ: Te inicijative su dobre i pored ostalog podrazumevaju da do 1. jula 2005. godine bude usvojen paket sporazuma na osnovu kojih će se između Rusije, Ukrajine, Belorusije i Kazahstana formirati zona slobodne trgovine bez ikakvih izuzetaka, što i mi na području Balkana nastojimo da izgradimo. S druge strane, ta šira, takozvana evrazijska ekonomska zajednica, gde su još i Kirgistan, Tadžikistan i još neke države opet ide u tom pravcu, s tim što mislim da je ona nešto više od zone slobodne trgovine. Jer, stvaranjem ekonomske zajednice se zalazi i u segment planiranja razvoja privreda članica te zajednice tako da se može govoriti i o procesu koji zapravo podseća na prvu fazu razvoja ili nastanka Evropske Unije. Čak i sam naziv asocira na to.

Mi smo na Balkanu, na žalost, već pokazali da za ozbiljniju saradnju nisu dovoljni samo sporazumi o slobodnoj trgovini. Potrebno je osmišljenije pristupiti razvoju tih privreda jer će se bez toga dešavati, kao što se trenutno i dešava između Srbije i Bosne i Hercegovine, na primer, da svaki čas izbijaju neki nesporazumi o primeni samih tih sporazuma.

U svakom slučaju, logika je jasna – što je veće tržište, to su veće i šanse za razvoj. Zato mislim da to nema niti mu treba pripisivati bilo kakvu imperijalnu konotaciju. Taj prostor je uvek bio vezan i te države su uvek bile upućene jedna na drugu, kao što i Sjedinjene Države, na primer, najviše saraduju i imaju najveću razmenu sa svojim prvim susedom Meksikom. Prosto je reč o jednom prirodnom procesu saradnje i udruživanja zemalja koje su inače upućene jedna na drugu i koje dele jedan zajednički geografski prostor.

Uostalom, da bi se postojeća ekonomska neravnopravnost pojedinih od tih država koliko toliko ublažila, bez saradnje i ovakvih inicijativa to nije moguće i one bi večno ostale samo izvori sirovina. Pitanje bi bilo samo ko će te sirovine i po kojoj ceni od njih kupovati. Ovde je, međutim, pozitivno upravo to što nameravaju zajednički da planiraju razvoj svih članica ponaosob i zajednice u celini. Što bi i nama na Balkanu, nezavisno od toga što je naša situacija generalno nešto drugačija, bilo i potrebno i korisno. Umesto toga, na prostoru Balkana sve države samo gledaju da što pre stignu u EU i to pojedinačno. Države nastale na prostoru bivšeg Sovjetskog Saveza nemaju takvo iskustvo i logično je da se međusobno okupljaju.

LIMESplus: Ali baltičke zemlje su prošle kroz to, a čini se da će se i Ukrajina uskoro naći pred istim iskušenjem?

SEKULOVIĆ: Da, ali sa Ukrajinom će to svakako trajati i imati nešto drugačiji tok. Jer, veze između Ukrajine i Rusije su mnogo jače nego što će ikada biti između Ukrajine i bilo koje druge evropske zemlje. Ako ništa drugo, u Ukrajini živi veliki broj Rusa koji predstavlja specifičan most između te dve zemlje. Uostalom, o tome svedoče i nedavne posete – Juščenka Rusiji i od-

mah zatim Putina Ukrajini. To ukazuje na značaj koji obe zemlje pridaju dobrim međusobnim odnosima, kao i na činjenicu da postoji jasna svest o tome da je stabilnost u tom prostoru izuzetno bitna i za stabilnost čitave Evrope.

Na kraju krajeva, ti procesi saradnje i udruživanja imaju pozitivne efekte i dobri su i za nas. Jer mi sa tim zemljama imamo tradicionalno dobru saradnju.

Čini se, međutim, da još uvek postoji jedna predrasuda koja je naročito razvijana i podsticana posle pada Berlinskog zida u zemljama bivšeg istočnog bloka u kojima se na Sovejski Savez gledalo kao na neprijatelja. To je predrasuda po kojoj je SSSR zapravo bio jedna potpuno neprirodna tvorevina i na osnovu koje se sada procenjuju i sve inicijative za saradnju njegovih bivših republika iako su one sasvim prirodno upućene jedna na drugu. Ta predrasuda opstaje uprkos tome što su danas, napokon, vrednosti koje važe, recimo, u Engleskoj, Francuskoj, Nemačkoj ili Slovačkoj, dominantne i u Ukrajini, Rusiji i većini ostalih zemalja na tom prostoru. A to su demokratija, tržišna privreda i ljudska prava.

LIMESplus: Kako danas izgledaju rusko-srpski i srpsko-ruski ekonomski odnosi i da li je Rusija strateški ekonomski partner Srbije ili, s obzirom na Sporazum o slobodnoj trgovini, ona zapravo za Srbiju predstavlja „ulaznicu“ za strateško partnerstvo sa investitorima iz EU?

SEKULOVIĆ: Naš strateški cilj je ulazak u EU i kao što Rusija pre svega gleda svoje okruženje, tako i mi moramo da gledamo svoje. U tom smislu, mislim da su nama „ulaznica“ u Evropu pre svega odnosi sa susedima i to najpre susedima sa prostora bivše SFRJ. Sve drugo, uključujući i Sporazum o slobodnoj trgovini sa Rusijom, koji se posebno izdvaja po značaju jer je zaista reč o ogromnom tržištu i jer je SCG jedina zemlja van granica Zajednice nezavisnih država koja je sa Ruskom Federacijom potpisala ovu vrstu Sporazuma, jesu faktori koji nam pomažu da se brže razvijemo. Samim tim i da što pre ispunimo ekonomske kriterijume za ulazak u EU. Dakle, ako sami po sebi naši dobri odnosi s Rusijom i nisu „propusnica“ te vrste, oni sugurno jesu jedan od bitnih elemenata za brže dobijanje te „propusnice“.

Pritom, Ruska Federacija jeste naš vrlo važan ekonomski partner. Ona je drugi po redu spoljnotrgovinski partner Srbije po obimu robne razmene, prvi po vrednosti uvoza i peti po vrednosti izvoza. Ukupna robna razmena je u 2003. godini dostigla nivo od milijardu i 150 miliona USD, ali je istovremeno naš trgovinski deficit bio na nivou od 88 odsto vrednosti razmene. Prošle godine razmena je porasla na milijardu i 559 miliona dolara, od čega je naš izvoz iznosio 158 miliona, a uvoz milijardu i 401 milion USD. Mi u Rusiju, inače, najviše izvozimo farmaceutske proizvode, podne obloge, hartiju, karton, kab-

love i žice, kukuruz i proizvode od magnezita, a iz nje uvozimo energente koji čine 82 odsto ukupnog uvoza.

Naravno da nismo zadovoljni ovim rezultatima jer imamo jako visok deficit, ali razlog za to je ponuda naše privrede, pa i kvalitet robe. Ipak, sigurno je da smo mi atraktivni za kompanije iz Evrope koje razmišljaju gde da investiraju jer, ulaganjem u Srbiju mogu da pokriju ne samo prostor Balkana, već dobrim delom i Rusije. Ali, i ovi podaci pokazuju da su dosadašnji efekti primene Sporazuma o slobodnoj trgovini praktično zanemarljivi, jer je nivo robne razmene ostao gotovo nepromenjen u odnosu na period pre njegovog potpisivanja. Osim toga, ruska Duma još nije zvanično ratifikovala taj sporazum, a sam postupak ratifikacije, kako sada stvari stoje, može da potraje – što dodatno otežava situaciju.

LIMESplus: Značajan element, pa i pokazatelj ukupnih odnosa su i međusobni dugovi?

SEKULOVIĆ: Prošle godine potpisali smo Memorandum o regulisanju međusobnih dugova iz vremena SFRJ i SSSR. Ukupan dug Ruske federacije prema SCG je 490,9 miliona klirinških ili 306,8 miliona američkih dolara, od čega Srbiji duguje 288,8 a Crnoj Gori 18 miliona USD.

Prema Memorandumu, dug prema Srbiji od 105,5 miliona USD biće izmiren isporukama opreme, izvođenjem radova i pružanjem usluga u okviru realizacije projekta na rekonstrukciji Hidroelektrane „Đerdap 1“ do 2010. godine, a preostali iznos od 188,3 miliona USD pokrivanjem dela duga NIS-a ruskom Gaspromu, dok će ostatak duga NIS-a od oko 54 miliona dolara biti regulisan naknadno između dve kompanije, uključujući i mogućnost njegove konverzije u ulog.

Što se tiče naših dugova, na osnovu kredita odobrenih od 1997. do 2004. godine SCG bez kamata duguje Ruskoj Federaciji 345 miliona USD (od čega Srbija 322,9 a Crna Gora 22,9 miliona). Tu su još i konsolidovan dug po osnovu Pariskog kluba od 67 miliona USD, zatim novozaključeni srednjoročni finansijski krediti posle 2000. godine od oko 10,2 miliona i kratkoročni dug po osnovu uvoza gasa od 242,19 miliona dolara.

U svakom slučaju, naša je ocena da su perspektive ekonomskih odnosa Srbije i Rusije dobre i da u tom smislu treba posebno da jačamo saradnju sa pojedinim regionima Ruske Federacije, kao što su Moskovska, Uralska, Vladimirska oblast, Sibir i druge jer, zahvaljujući izvozu sirovina, ti regioni imaju sredstva da plate uvoz, a s druge strane, u njima još uvek ne postoji konkurencija zapadne robe kao u Moskvi ili Sankt Peterburgu.

Takođe računamo na dalje formiranje zajedničkih preduzeća koje bi omogućilo transfer tehnologije, opreme i znanja, a zauzvrat bi se dobila ulaznica na tržište Ruske Federacije. Primeri za to već postoje i vrlo su uspešni.

Sintelon, recimo, ima zajedničku firmu sa ruskim partnerom i pokriva preko 60 odsto ruskog tržišta, a Hemofarm ima projekat vredan 23 miliona USD za izgradnju fabrike lekova u blizini Moskve koja će u potpunosti biti njegovo vlasništvo.

Naravno, ruski kapital je prisutniji kod nas nego naš tamo. Primera radi, mnoge ruske firme, poput Jukosa, Sibura, Gasproma, Lukoila i drugih su već učestvovala u privatizaciji energetskog sektora kod nas ili izrazile interesovanje za učešće. Mislim da je najveća ruska investicija u Srbiji za sada Lukoil, odnosno kupovina Beopetrola, ali postoji i serija drugih investicija koje navodno predstavljaju ruski kapital ali se reflektuju, odnosno, ovde nastupaju kao fondovi pod imenima Midland, Salfort isl. U svakom slučaju, ono što se može očekivati u narednom periodu jeste da se investiranje nastavi i to u svim onim sektorima gde je Rusija jaka i gde ruski kapital može naći svoj interes – a to, pored energetike, obuhvata i poljoprivredu, metalurgiju, pa i telekomunikacije.

Ali, ne treba zaboraviti da smo mi sada tek u četvrtoj godini od početka tranzicije, da smo pre toga prošli katastrofu kakvu nijedna druga zemlja u tranziciji nije imala i da još uvek imamo nerešena određena politička pitanja – što obeshrabruje investitore. Drugim rečima, otežavajuće okolnosti za naš brži i ozbiljniji rast su pre svega političke prirode, a manje strukturne, ustavne reforme ili neke treće. Pritom mislim na Hag i Kosovo. Te dve teme se hitno moraju skinuti s dnevnog reda ako želimo više stranih investicija bez kojih nema ozbiljnijeg napretka. Mi ne možemo izaći iz grupe zemalja rizičnih za investiranje niti dobiti kreditni rejting iznad grupe šest dok ne rešimo makar jedno od ta dva pitanja. Ali, pošto je Kosovo kompleksnije pitanje, ako u saradnji sa Haškim tribunalom ostvarimo napredak koji će biti vrednovan dobijanjem pozitivne ocene Studije o izvodljivosti, moći ćemo s optimizmom da očekujemo dalji razvoj događaja. Jer, ulazak u proces stabilizacije i pridruživanja EU koji zatim sledi daje i određene dodatne garancije investitorima.

LIMESplus: Povodom poslednjih događaja oko prodaje još uvek nepoznatog procenta Mobtela ruskoj Alfa grupi, ambasador Ruske Federacije u SCG upozorio je da ruski investitori u Srbiji imaju tretman drugačiji od investitora iz drugih zemalja?

SEKULOVIĆ: Što se tiče Vlade Srbije i Ministarstva za ekonomske odnose sa inostranstvom, za nas su svi investitori ravnopravni i mogu se ocenjivati samo na osnovu boniteta, poslovne ideje i slično, a ne na osnovu nacionalne pripadnosti ili porekla. Za nas Rusija jeste jedan od značajnih izvora stranih direktnih investicija i kao takva može biti posmatrana samo pozitivno i ravnopravno sa drugim zemljama. Dakle, postoji tržište i ruski investitori su na nje-

mu dobrodošli kao i svi drugi koji žele da ulažu u ovu zemlju jer za nas to znači efikasniju privredu, povećanje broja radnih mesta i bolji životni standard građana.

Ipak, čini se da generalno u društvu postoji neka vrsta neopravdanog i neosnovanog potcenjivačkog odnosa prema ruskom kapitalu. Ako je tako, to nije dobro. Jednostavno, Rusiju treba posmatrati kao jednog od ključnih partnera za naš budući ekonomski razvoj.

Razgovarala: Sladana Madžgalj-Žakula